

Landbrug og Industri.

Af Forstander *H. J. Rasmussen.*

Fra Arbejdernes Erhvervsraad er der udsendt en Betænkning om Beskæftigelsespolitik og Erhvervs muligheder i Danmark, som i det væsentligste fortsætter de Betragtninger, Raadet gjorde gældende i sine økonomiske Oversigter for 1937 og 1938.

Betænkningen er et Værk paa 368 tætrykte, store Oktavsider, hvori der er lagt et stort Arbejde. — Hvad enten man deler de fremsatte Anskuelser eller er grunduenig deri, vil alle med Interesse for vort Samfunds- og Erhvervslivs videre Udvikling have Udbytte af at gøre sig kendt med de Tanker, der maa være raadende i de Kredse, hvoraf Erhvervsraadet er fremgaaet. Betænkningen er i Hovedsagen udarbejdet, før den ny Krig kom, og det betones i Forordet, at den bygger paa Erhvervsforholdene, som de har udviklet sig siden Verdenskrigen 1914—18.

En kort Omtale er umulig, hvis blot de vigtigste af de i Betænkningen fremsatte Anskuelser skal nævnes og i nogen Grad kommenteres.

»Erhvervsraad«! Det lyder af meget mere end »Landbrugsraad« og »Industriraad«. Det maa omfatte noget mere, det Hele, indenfor vort Lands økonomiske Liv; det maa have mere Vidsyn end en enkelt Erhvervsgrænse, og det maa rumme en altomfattende Indsigt og Forstaaelse af det fælles Vel. — At det er Arbejderbevægelsens Erhvervsraad, sætter maaske en Begrænsning for det Overblik og Udsyn, det længere Sigt, som mange af dem, der med deres Kapital og endnu mere med hele deres Uddannelse er direkte interesseret

i det paagældende Erhverv, skulde kunne forudsættes at være i Besiddelse af. — Men ogsaa disse, i hvert Fald de klogeste af dem, vil indse, at i Øjeblikket som jo ogsaa i det lange Løb, er Arbejde og Kapital i lige Grad interesseret i hele Erhvervslivets Trivsel og Fremtid. — Lykkelig den Dag, da Arbejde og Kapital gensidig forstaar deres nære Samhørighed — den Dag, da enhver Arbejder kan siges at være stillet Ansigt til Ansigt med Frugten af sit Arbejde! — Endnu synes der ikke hos nogen af Parterne at være synderlig stærk Trang til at naa hertil. — Man mener herom, hvad man vil. Det vil ikke være klogt af nogen at overse, at Arbejderbevægelsens Erhvervsraad er en Faktor med ikke ringe Indflydelse, al den Stund dets Synspunkter indvirker paa mange erhvervsvigtige Spørgsmaals Afgørelse.

Beskæftigelses- og Afsætningsproblemer.

Det er vel kun naturligt, at det fra Arbejderside er **Beskæftigelsesspørgsmaalet**, som interesserer mest. Den Svøbe, de mange Aars store Arbejdsløshed har været og endnu er, maa nødvendigvis præge Sindet. Man stirrer ufravendt efter enhver Mulighed for at skaffe flere Beskæftigelse. — Dette er Maalet, og om dette bør alle humant tænkende Mennesker, omend de selv kun har anet et Glimt af Arbejdets Velsignelse, kunne være enige. Om **Midlerne** til at naa Maalet vil der kunne herske forskellige Meninger.

Det fremgaar straks tydeligt af Betænkningen — ligesom af de tidligere udkomne Aarsoversigter — at Raadet ikke venter, at Landbruget skal kunne komme til at frembyde større Beskæftigelsesmuligheder. Man erkender Landbrugets Betydning og siger: »Et levedygtigt Landbrug er en Livsbetingelse for Danmarks Erhvervsliv«, men man mener ikke, at Landbruget er i Stand til at bidrage til Beskæftigelsesproblemets Losning, eftersom dets egen Ungdom maa vandre til Byerne, i de senere Aar i et Antal af ca.

22 000 aarlig. Grunden til denne Vandring fra Land til By maa efter Erhvervsraadets Mening søges i 1) den fremadskridende Rationalisering i Landbruget, 2) de umulige Arbejdsforhold paa Landet, 3) Mangel paa enhver Fremtidsmulighed for de unge Landarbejdere og endelig 4) Landbrugets manglende Betalingsevne. — I det sidste Punkt, som nok skulde have været sat først, kan Landbruget give Raadet sin Tilslutning. Vi kommer senere tilbage til disse Punkter.

Men Raadets Anskuelse grunder sig ogsaa paa den Opfattelse, at der ikke i Landbruget er større Muligheder for en udvidet Produktion, og at en saadan heller knap er ønskelig. I Oversigten for i Fjor blev endda sagt: »Under den kapitalistiske Økonomis nuværende Vilkaar er en Rekord-Høst som Høsten i 1938 næsten en Ulykke og en tung Belastning for Konjunkturudviklingen«.

Begrænset og ubegrænset Behov.

Dette, at en Forøgelse af Landbrugsproduktionen knapt nok er ønskelig og i hvert Fald ikke tiltrængt, falder godt i Traad med adskillige andre Udtalelser fra i Fjor Vinter. Naar Landbrugsminister *Bording* forberedte Landbruget paa, at det maatte indstille sig paa beskedne Indtægter, var det med Henblik paa, at Landbrugsproduktionen Verden over var for stor i Forhold til Forbruget. — Industriraadets Formand, Direktor *Aug. Holm* udtalte ved Konsulentmødet paa Landbohøjskolen i Februar 1939 bl. a., at der var den Forskel paa Landbrugets og Industriens Udviklingsmuligheder, at medens der for Landbrugsprodukter kun var et begrænset Behov, var Behovet derimod ubegrænset for Industrivarers Vedkommende.

Naar saadant bliver gentaget Gang paa Gang fra baade Industriens og Arbejdets Side, kan det ikke undre, at der kun ses med smaa Forventninger paa Landbrugserhvervet, og at der ogsaa hos en Del af dettes Udøvere kommer noget af en Mindreværdsfølelse.

Det hele beror imidlertid til en vis Grad paa et komplet Fejlsyn paa Tingene! — Verden har i n g e n Overproduktion af Landbrugsvarer. Naar det falder i med nogle gode Kornaar som omkring 1928 og i 1938, bliver der et foreløbigt Korn-Overskud, som maaske endda en Tid kan blive større og større, hvis der kommer flere efter hinanden følgende Aar med store Kornfold, der jo i ikke uvæsentlig Grad er betinget af Vejrforholdene. — Det ser næsten ud til, at Vejrgudernes Planøkonomi ogsaa falder i Femaarsperioder; længere synes de ikke at være, de er altsaa kortere end i Faraos Dage. Men efter nogle kornrige Aar er der altid hidtil fulgt nogle kornfattige. — I gamle Dage kunde saadanne Aar medføre Hungersnød; nu fører de, som Erhvervsraadet udtrykker sig, til »en tung Belastning af Konjunkturudviklingen«. Menneskenes Ernæring er sikret. Men der sker et Præfald, fordi Landbruget ikke som Industrien kan standse Produktionen eller med et Slag pludselig lægge den om. Omlægningen kommer gradvis paa den Maade, at de til direkte menneskelig Føde overskydende Kornmængder, faar Anvendelse til en Fremstilling af animalske Fødemidler: Mælk, Smør, Ost, Æg, Flæsk og Kødvarer. — Ernæringsmæssigt set er Omlægningen efter gammeldags Opfattelse uøkonomisk, fordi Husdyrene forbruger omkring ved $\frac{3}{4}$ af Foderets Kalorieindhold til deres egen Livsvirksomhed, saa at der kun bliver ca. $\frac{1}{4}$ tilbage til Menneskene; men efter moderne Ernæringsfysiologi er den i høj Grad paa sin Plads. Og af de animalske Fødemidler er der ingenlunde Overflod.

Dermed falder Berettigelsen til Talen om Overflod af Landbrugsprodukter.

Industrien og Beskæftigelsen.

Bedre funderet er ej heller Paastanden om, at der for Landbrugsvarer er et begrænset, men for Industrivarer et ubegrænset Behov. — Det er rigtigt, at det er næsten ubegrænset, hvad Folk, hvis de har Penge, kan faa Lyst

til at anskaffe sig af Industrigenstande; men der er dog en Grænse for, hvad selv den flottest anlagte kan faa Lyst og Plads til af Biler, Tæpper, Radioapparater, Fyldepenne o. s. v. — Helt anderledes med Landbrugsprodukter. Selv om Behovet af Fødemidler sættes op — og nogle driver det i den Henseende vidt — saa vil dog den, der i Dag faar sit Behov rigeligt dækket, atter i Morgen behøve ny Tilførsler. Her er et dagligt opdukkende nyt Behov — selv om vi ikke derfor vil forfalde til at kalde det ubegrænset.

Enhver Vares Afsætning og Pris er betinget af Forholdet mellem Tilbud og Efterspørgsel. Naar der nu tales saa stærkt om Industriens store Udvidelses- og Beskæftigelsesmuligheder, maa det være tilladt at minde om, at det ikke ligger mange Aar tilbage, da Industrien havde svære Afsætningsvanskeligheder, saa der med god Grund kunde tales om Overproduktion. At det i de sidste Aar har været anderledes, skyldes jo i væsentlig Grad Rustningerne til Krig. Kommer vi en Gang igen dertil, at Industrien Verden over gaar til at fremstille Plovjern fremfor Krigsmateriel — at Menneskeheden foretrækker Smør for Kanoner — vil Billedet meget hurtigt helt kunne skifte Karakter. Ingen véd, hvornaar eller i hvor fuldstændig en Grad dette vil kunne ske.

Den Dag maa komme, da man indenfor saavel Industri som Landbrug indser, at der i vort Land maa være Plads til begge Erhverv, og de hver for sig og tilsammen har Betingelser for at udnytte al den faglige Dygtighed, Energi og Intelligens (Foretagsomhed), de sidder inde med — til Gavn for dem selv og deres Land og til Lykke for den Ungdom, de skulde kappes om at skaffe de bedst mulige Arbejds- og Levevilkaar.

Ny Industrier.

Hvor stor Betydning man end tillægger de nu bestaaende Industrier, har Raadet formodentlig dog Følelsen af, at en Række ny Industrier tiltrænges, hvis det skal

lykkes at skaffe fuld Beskæftigelse. Man stiller i det Øjemed Forslag om:

Oprettelse af et teknisk-okonomisk Forsøgsinstitut.

Erhvervsraadets Forslag herom faar i Betænkningen en udførlig Motivering. Der henvises til, hvor nær Forbindelse, der længe har været mellem den rent videnskabelige Forskning og Tekniken, hvorledes visse Industriegrene, som f. Eks. Fremstillingen af Anilinfarver og syntetiske Lægemidler er udviklet ved direkte Samarbejde mellem Kemien og Industrien. — Mange af de store Fabrikker har nu deres eget videnskabelige Laboratorium i Forstaaelse af, at ethvert Erhverv, som ikke udnytter den videnskabelige og tekniske Forsknings Resultater fuldtud, vil miste sin Konkurrencedygtighed. Men mange Erhverv besidder ikke i tilstrækkelig Grad Forudsætningerne for selv at gøre den fornødne Indsats i saa Henseende, og da mange tekniske Problemer maa løses paa længere Sigt, og kan komme flere Produktioner til Gode, maa det anses for hensigtsmæssigst, at Staten opretter en ny Institution, hvis Formaal skulde være at løse tekniske Problemer af særlig Vigtighed, fortrinsvis med ny Produktioner for Øje.

For at kunne skønne om, hvor meget Industrien savner en saadan Forsøgsanstalt, kræves der et nærmere Kendskab til vore tekniske Højskolels Laboratoriearbejder, end jeg er i Besiddelse af.

Hvor meget Institutionen skal tjene Landbruget, fremgaar ikke klart af Betænkningen. Man véd noget om, at der udføres en meget omfattende landøkonomisk Forsøgsvirksomhed »af Plante- og Dyreavlsforeninger i Samarbejde med Konsulentvæsenet og Landbrugsskolerne, og i nær Forbindelse med det praktiske Landbrug«, men ellers synes det at være smaat med Kendskabet til Landbrugets Forsøgsvirksomheder, og Respekten for disse er aabenbart heller ikke stor hos Raadet, naar det kan ud-

tale sig, som Tilfældet er, i Forbindelse med Omtale af en ny »*tray agriculture*, d. v. s. Planteavl i kunstig Jordbund og med kunstige Næringsvædsker«. — Jeg kan oplyse Raadet om, at denne ny Metode ingenlunde er ukendt hos vore ledende Planteavlsfolk, der i det hele taget følger fuldtud med i, hvad der kommer frem fra Udlandet, og ikke nøjes med, »hvad der er af en saa erfaringsmæssig Karakter, at det ikke er egnet til at aabne for ny Muligheder«. En saa nedsættende Udtalelse vilde Raadet have undgaaet, hvis det havde haft lidt mere Kendskab til Landbruget og dets Forsøgsvirksomhed. Man skal i denne som i enhver anden Virksomhed være opmærksom paa, hvad der kommer frem i den udenlandske Litteratur, og saa iøvrigt søge at skønne bedst muligt om, hvor det eksperimentelle holder op, og det kommercielle begynder.

Danmarks Forsyning med Drivkraft.

Forud for den egentlige Omtale af de ny Industrier har Betænkningen et lille Afsnit om:

Kraftproduktion. Først nævnes, hvorledes Industri og Haandværk — vi kan godt tage Landbruget med — i væsentlig Grad er afhængig af Elektricitet, og den industrielle Udvikling vil stille betydelige Krav til Produktion heraf, ligesom en billigere Pris vil være af Betydning. Man anser i det Øjemed en stærkere Koncentration for nødvendig, og at det i nogen Grad maa ske under det offentliges Kontrol. — Der tænkes her paa: 1) en bedre Udnyttelse af vore egne naturlige Kraftkilder til Produktion af Elektricitet, naar Konjunkturerne gør det rentabelt. Baade *Tørv* og *Vandkraft* menes at kunne udnyttes her til i større Omfang end nu. 2) Tilførsel af billig Elektricitet fra Nabolandene, først og fremmest Norge. 3) Produktion af Elektricitet ved Udnyttelse af Spilledampen fra Fabrikker med stort Varmeforbrug evt. Koordinering af Elektricitetsproduktionen og Boligopvarmning i de større Byer gennem Etablering af Fjernvarmningssystemer. Dette er ikke noget egentligt Nyt, men Tanker, som Ingeniører og Elektroteknikere har syslet en Del med i de senere Aar.

Erhvervsraadet har vist Ret i, at en rationel Koncentration og Fordeling af Elektriciteten vanskeligt vil blive gennemført uden

Statens Medvirkning. — I hvilken Grad de paapegede Opgavers Gennemførelse iøvrigt vil øge Beskæftigelsesmulighederne, er det vanskeligt at skønne nogenlunde sikkert om; men kan der naas til en Billiggørelse af Elektriciteten, vil alene det naturligt virke i heldig Retning.

Hjemmeproduktion af Kunstgødning.

Derefter kommer de ny Industrier. Forst nævnes en:

Kvælstoffabrik. Tanken om en saadan hører heller ingenlunde til de ny. Indenfor Landbrugskredse har man længe været klar over, hvor ønskeligt det under urolige Tider vilde være at staa uafhængig af Tilforsler udefra af det vigtige Plantenæringsstof. Men det drejer sig om store Anlægsomkostninger — Betænkningen nævner 13,2 Millioner Kr., — og naturlige Kraftkilder staar ikke her, som andet Steds, til Raadighed. — Naar man ikke i de senere Aar er skredet til Oprettelse af en Kvælstofgødnings-Fabrik, ligger det bl. a. i de særlige Vareudvekslingsforhold, vi har levet under. Det er nemlig saadan, at tysk Kvælstofgødning under disse Forhold har været et meget heldigt Varebytnings-Objekt. Fra alle Sider, ikke mindst fra Industriens, har man hellere villet tage imod Kvælstofgødning end imod de saakaldte »Færdigvarer« af anden Art. Ogsaa norsk Kvælstofgødning er — og da især under de øjeblikkelige Forhold — et meget heldigt Led i vor Vareudveksling. — Det er næppe betimeligt nærmere at udrede de herhen hørende Spørgsmaal; vi indskrænker os til at sige, at hverken af valutariske eller beskæftigelsesmæssige Hensyn er for Tiden en dansk Kvælstoffabrik noget ubetinget ønskeligt.

Skovbrugsindustrier.

Derefter nævnes 3 ny Industrier, der alle maa siges at vedrøre vort Skovbrug. Det er: 1) Kunstsilke- og Kunstbomuldproduktion, 2) Produktion af Bøgecellulose og 3) Forøget Produktion af Bøgekrydsfiner.

Betænkningen fortæller, at der i 1936 var et Projekt fremme om, at der for udenlandsk Kapital skulde anlægges en Kunstsilkefabrik i Silkeborg, men at Projektets Realisering lod vente paa sig, fordi man mente, at en dansk Silkeproduktion vilde ramme Danmarks Samhandel med de store Naboer forholdsvis stærkt. Skattemæssige Overvejelser spillede antagelig ogsaa ind.

Vi har hvert Aar en betydelig Indførsel af disse Varer, af Kunstsilkegarn i 1937 ca. 1200 t til en Værdi af 6,7 Mill. Kr. Tyskland leverede det meste, i 1937 ca. 750 t Kunstsilkegarn til et Beløb af 4,6 Mill. Kr. og 75 t Kunstsilkestrømper til Værdi 1,7 Mill. Kr. — En Ingeniør har for Erhvervsraadet udregnet, at der er gode Muligheder for en dansk Produktion. En Fabrik vil til Anlæg og Start koste omkring ved en halv Snes Millioner, og regnes at kunne beskæftige henimod 500 Arbejdere og Funktionærer. Af Raavarer til Produktionen regnes Halvdelen at stamme fra Udlandet, men dette vil helt forandre sig, hvis der kommer en dansk Celluloseproduktion.

Produktion af Bøgecellulose skulde være meget fordelagtig, saavel beskæftigelsesmæssig som privatøkonomisk set, og det siges, at det er meget paakrævet at faa en dansk Celluloseproduktion. Vi importerede i 1937 6400 Tons til en Værdi af 7,8 Mill. Kr., hvoraf de 4,9 gik til Sverige og 2,8 Mill. til Finland. Der er særlig tænkt paa Bøgecellulose. Det af Ingeniøren udarbejdede Projekt gaar ud paa en aarlig Produktion af 7500 Tons, hvortil vil kræves en Træmængde af 33000 m³, hvilket svarer til lidt mindre end Halvdelen af, hvad den normale Tilvækst betinger aflagt i Sorø og Præstø Amter af Celluloseved. Sammen med Nordsjælland vil man paa denne Basis kunne erholde tilstrækkeligt Træ til selv den dobbelte Produktion. — Alt ialt vil Sjælland med Lolland-Falster som Reserve kunne siges at udgøre et rigeligt stort Opland for en Bøgecellulosefabrikation fra 7500 t om Aaret til det dobbelte eller mere. — Fabrikens Anlægskapital anslaaes til 2 Mill. Kr., og der regnes med, at den kan give Arbejde til 75—80 Arbejdere og Funktionærer.

Endelig kommer i denne Forbindelse en forøget Fabrikation af Bøgekrydsfiner. Heraf importerede vi i 1937 14800 t til et Beløb af 5,7 Mill. Kr. Størstedelen — de 9400 t — kom fra Finland. Den nuværende danske Produktion ved A/S Dansk Skovindustri i Næstved er paa 1500 t og dækker 25 pCt. af Danmarks Forbrug af Krydsfiner. Fabrikens aarlige Forbrug af Træ er ved fuld Produktion ca. 23000 m³ Skrællekævler. Der siges videre: »Dette aarlige Forbrug af Skrællekævler udgør næsten 50 pCt. af, hvad de danske Bøgeskove overhovedet kan levere af de nævnte Kvaliteter«. Men der antydes Muligheden af at benytte betydelig

ringere Kævlékvaliteter og mangedoble Produktionen, »hvis Importkonkurrencen ikke i saa høj Grad gjorde sig gældende i Retning af knastfri Kvaliteter«. A/S Dansk Skovindustri har ønsket den nuværende Toldbeskyttelse af 0,6 Øre pr. kg forhøjet til 10 Øre pr. kg, hvilket Importørerne protesterede stærkt imod, medens Producenterne hævdede, at det ikke vilde betyde synderligt for Byggeriet.

Her er refereret saa meget om disse Træindustrier, fordi de naturligvis har betydelig Interesse for vort Skovbrug, for hvilket det maatte være en stor Vinding, hvis vi kunde komme dertil, at kun det Træ, som ikke egnede sig til industriel Anvendelse, blev brugt til Brændsel. Men som det fremgaar af de citerede Dele af Betænkningen, er der flere vægtige Forhold, som der — ikke mindst i Øjeblikket — maa tages Hensyn til. — Jeg skal ikke komme ind paa de anstillede Kalkulationer angaaende Kapitalanvendelse og Beskæftigelsesmuligheder; kun sige, at de sidste ikke synes at være overvældende, naar det erindres, at dansk Skovbrug under den »gammeldags« Form dog beskæftiger ca. 10 000 Mennesker. — Det tungest vejende Hensyn — ved Siden af de, der viser udadtil — bliver, om vi i de danske Skove har Raamateriale nok til at kunne konkurrere med vore skovrige Nabolande. Enhver, der har set de vældige Træmasser blive fløtet ned til de store Cellulosefabrikker, har vist en Tvivl herom og maa have Lov til at ønske det Spørgsmaal alsidigt og grundigt undersøgt.

Andre nye Industrier.

Under ny Industrier nævner Betænkningen endnu: Koksværker, Staal- og Valseværk og et Olieraffinaderi. Ingen af disse vedrører direkte Landbrug eller Skovbrug, og her skal kun kortelig anføres:

Et Koks- og Kraftværk, mener man, vil være af baade beskæftigelsesmæssig og valutarisk Betydning. Der foreligger et Projekt, som vil kræve en Investering af 18 Mill. Kr.; men ødet siges, at Investeringen skal foregaa gennem engelske Kapitalister.

Et Staal- og Valseværk, som skulde kunne dække $\frac{1}{3}$ af det gennemsnitlige Forbrug i Danmark og beskæftige 550—600 Ar-

bejdere og Funktionærer, menes at have meget store valutariske Fordele. Anlægsudgifterne anslaaes til ca. 26 Mill. Kr. Det tænkes iøvrigt organiseret som et Andelsselskab, som »Staten burde bevilge et større, gunstigt Laan.«

Et Olieraffinaderi skulde ogsaa kunne faa stor erhvervs-mæssig Betydning. Et Projekt er forelagt paa en amerikansk Gruppes Vegne, som dog nok forudsætter, at der ydes det Sikkerhed ved, at »Danmark bliver nødt til at betale en forhøjet Pris for den importerede Raaolie — som Modydelse for Kapitalydelse«.

Bygningsindustrien.

Efter at de paatænkte ny Industrier, som rimeligt er, i Betænkningen har faaet en udførlig Omtale, gaar man over til: Haandværket og den lille Industri og dernæst til Mulighederne for at forøge Byggeriet og holde det konstant. Ogsaa i disse to Afsnit fremkommer mange Udtalelser af Interesse. Vi maa dog af disse og de følgende Afsnit nøjes med at dvæle ved, hvad der har særlig Adresse til Landbruget.

Det er naturligt, at en Betænkning, som særlig har Beskæftigelsesmulighederne for Øje, ofrer Byggeriet megen Opmærksomhed; thi »Byggeriet er en Nøgleindustri til næsten alle Industrier her i Landet«, er der med Rette sagt. Man kan regne med, at der er ca. 125 000 Personer, hvis man medregner Hustru og Born godt 350 000 Mennesker, hvis Eksistens er direkte afhængig af Byggeriets Omfang.

Man fremhæver, at der hersker overdrevne Forestillinger om, hvad Byggeri kræver af Valuta; men mindre kunde det blive, hvis man kom ind paa at erstatte en Del af de udenlandske Byggematerialer med indenlandske, f. Eks. svenske og finske Gulvbrædder med dansk Bogetræ.

Bygninger til Landbrugsindustrier.

Herom siges der i Betænkningen, at den aftagende Befolkningstilvækst i Forbindelse med de vanskelige Af-

sætningsforhold maa paalægge Landbrugserhvervet en vis Forsigtighed. Men dermed er ikke sagt, at der ikke i de kommende Aar ligger store Byggeopgaver paa Landet — tværtimod!

Man nævner først Opførelse af Kølehuse til Smør og er overrasket over, at der endnu i Sommeren 1939 fra Mejeriernes Side ikke var foretaget Skridt til Realisation af Kølehustanken, til hvilken der foreligger en Statsbevilling paa 3 Mill. Kr.

I endnu højere Grad interesserer man sig for Mejerierne. »Det danske Mejeribrug staar efter alle de sagkyndiges Skøn ikke paa Højde med Tiden, for saa vidt som den Centralisering, der vilde være naturlig under den moderne tekniske Udvikling, derunder ogsaa Trafikmidlernes Motorisering og Landevejenes Udvikling, ikke har fundet Sted.« — Vi har i Dag ca. 1700 Mejerier og skulde efter de sagkyndiges Skøn ned paa 500—800. — Men »De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation, der er centraliseringsvenlig, har for ringe Myndighed over de enkelte Mejerier, og hvis dette Forhold ikke ændres, vil Statsmagten, hvis Medvirken ved Smørordningen gør den interesseret i hele dette Forhold, kunne træde hjælpende til«. Det nævnes videre, at »et moderne Mejeri vil koste mellem 270 000 og 350 000 Kr. (Ombygninger naturligvis noget mindre), og at der bør nybygges eller eventuelt ombygges noget mellem 500 og 800 Mejerier«. — — Det maa andrage omkring ved 150—180 Mill. Kr. Dette store Beløb synes dog langtfra at afskrække Erhvervsraadet, der kun tænker paa den megen Beskæftigelse, disse Penge kan medføre og aabenbart ganske overser, at al Koncentrering kun indtil en vis Grad er ensbetydende med Rationalisering.

Slagterierne ofrer Raadet ogsaa sin Opmærksomhed, thi »De danske Slagterier er heller ikke i teknisk og hygiejnisk Henseende helt paa Højde med Tiden«. Man angiver ikke Manglerne nærmere, men antager, at der under de senere Aars faldende Slagtninger og

stigende Driftsomkostninger er sparet paa Vedligeholdelser og Moderniseringer. »Der er derfor al Grund til at tro, at den hygiejniske Standard ikke i Øjeblikket ligger paa det Niveau, der med Rimelighed kan kræves af Landets vigtigste Eksportvirksomhed«. — Paa dette — som det maa synes noget tynde Grundlag — taler man for, at de gamle Slagterier udskiftes med ny helt moderne Centralslagterier.

Egentlige Landbrugsbygninger.

Selve Landbrugsbygningerne har i ikke mindre Grad Erhvervsraadets Interesse. Den er ikke af ny Dato, men har fundet mere Stof i Professor *Hansen Larsens* og Arkitekt *Brückers* sidste Sommer udkomne Bog »Nye danske Landbrugsbygninger«, hvori der gøres opmærksom paa tiltrængte Forbedringer ved mange af Nutidens Lade- og Staldbygninger. — Bogen maa her gøre en Tjeneste, som Forfatterne næppe har forestillet sig. Erhvervsraadet ser imidlertid, at bedre Lader og Stalde vil medføre: »En bedre Forvaltning af den danske Høst, længere Levetid og mindre Sygelighed hos Kreaturerne; alle disse Forhold har indirekte stor valutarisk Betydning«. Ja vist har de. Og Landbruget kan kun glæde sig ved, at andre viser saa stor Forstaaelse af og Omhu for, at det maa faa bedre Bygninger. Raadet kan være ganske forvissat om, at saasnart Landbrugets økonomiske Vilkaar forbedres, vil der ogsaa komme Gang i Landbrugsbyggeriet; det har vist sig under enhver Opgangsperiode, vil ogsaa vise sig under en kommende. At Landbruget under en Kriseperiode indskrænker Byggeriet for ikke at forøge sin Gæld, bør dog vist ikke bebrejdes det!

Hvor fortræffelig Professor *Hansen Larsens* Bog end er, har den dog ikke ret meget om Køkkener og Karlekamre, men saa søger Raadet til andre Kilder. »Køkkenerne paa Landet er utvivlsomt daarligere«, siger det. — Ja vist, de kan blive meget bedre, men de

staar dog vist Maal med de fleste Bykøkkener, saa det er næppe rigtigt at nævne Landkøkkenerne »som en af Aarsagerne til Manglen af ung kvindelig Medhjælp paa Landet«.

»Hvad Karlekamrene og tildels ogsaa Pige kamrene angaar, staar det mange Steder daarligt til.« Man holder sig her til to Amtslægers Udtalelser om, hvor uæstetiske og uhygiejniske mange af disse Kamre er. En af Lægerne »kender talrige Tilfælde, hvor en Karl ved Vinterens Begyndelse har forladt sin Plads, fordi der hverken var Varme eller iøvrigt taalelige Vilkaar i Kammeret«. Det maa være en mærkelig Læge, der udtaler sig saadan; andre vil mene, at en Karl, der en kold Vintermorgen skal ud til sit Arbejde, maaske dog hellere maa have sovet i et koldt end i et varmt Værelse, naar Forholdet paa de fleste Gaarde endnu er det, at Kamrene kun behøver at tjene til Soverum. — Det vil vare længe, førend en kritisk Læge eller Bymand ikke vil kunne finde Mangler, naar han kommer ind i et Karlekammer paa Landet. — Men i Stedet for at hæfte Opmærksomheden ved de forhaandenværende Mangler vil han have mere Glæde af — gør vist ogsaa mere Gavn ved — at lægge Mærke til, hvormeget der i de senere Aar, særlig hos unge Landmandsfolk under trange økonomiske Kaar, er gjort og stadig gøres for at skaffe de unge Medhjælpere gode og hyggelige Værelser.

Landarbejderboliger.

Større er Erhvervsraadets Tilfredshed ikke, naar det vender sig til *Landarbejderboligerne*. »Efter alt, hvad man ved, er der bygget meget faa Arbejderboliger paa det egentlige Land i de senere Aar, og derfor har Landarbejderne maattet klare sig med de fra Fortiden overleverede Huse«; men — føjes der til — »vel at mærke til en Leje, der til Trods for disse Boligers synkende Kvalitet viser nogenlunde den samme Stigningstendens som for andre Lejligheder«. Dette forekommer

ret usandsynligt, eftersom de allerfleste af de heromhandlede Lejligheder beboes af Landarbejdere, som bor husfrit, saa længe de arbejder paa den i Reglen større Gaard, hvortil Huset hører. Og iøvrigt faldt Huslejen fra 1930—35 i Landdistrikter med bymæssig Bebyggelse med 0,6 pCt., mens den i Hovedstaden steg med 14,7 pCt. og i Provinsbyerne med 7,0 pCt.

Hvad der foran blev sagt angaaende Værelserne til Landbrugets unge Medhjælpere, kan ogsaa siges at gælde for Landarbejderboligerne. — Vore Boligforhold — det gælder baade By og Land — er i disse Aar under en saa vældig Udvikling, at ikke alt pludselig kan naa at tilfredsstille »moderne« Krav (hvortil mange først og fremmest regner W. C. og Centralvarme). — Men hvem, der ser med uhildede Øjne, kan ikke undgaa at lægge Mærke til, hvilke store Fremskridt der er sket og stadig sker, naturligvis mest mærkbare, hvor baade Ejer og Lejer — eller maaske allermest Lejerens Hustru — har Sans for, hvad der skal gøres. — Lad saa være, hvis vi kommer der en Formiddag, at Hønsene maaske har været inde i Forstuen, at Grisen giver sin Tilværelse fra den ikke fjernt liggende Sti lugtbar til Kende, og Børnene tilmed har rodet ude i Haven og aabenbart intet Lommetørklæde har haft til at »pudse« Næsen med. — Det hindrer altsammen slet ikke, at de og hele Familien kan leve under sunde og hyggelige Forhold, og at Lejligheden i Virkeligheden opfylder alle rimelige sanitære og hygiejniske Krav bedre end ret mange Bylejligheder.

Byernes Boligbyggeri.

Hvad Bybeboelse angaar, er det trist at lægge Mærke til, at Erhvervsraadet nu for Byernes Vedkommende synes at foretrække *Etagebyggeriet* fremfor *Parcelbyggeriet*; det har formodentlig ikke endnu forstaaet, at om nogle Aar vil yngre Familier med Børn overhovedet ikke bo i Etagehuse, men forlange Hus eller i hvert Fald Lejlighed med Have, hvor Børnene kan tumle sig og faa

Sol, frisk Luft og Bevægelse. Etagehuse kan være udmærkede for ældre Mennesker, der skal have lettest mulig Adgang til alle Bekvemmeligheder; men for Børn duer de ikke, og det indser heldigvis flere og flere.

Arbejderbevægelsens Erhvervsraad er klar over, at der til Udvidelse af Industrien og til det omfattende Byggeri vil kræves megen Valuta, mange Penge, og det er derfor forstaaeligt, at man beskæftiger sig indgaaende med Valutaspørgsmaal.

Landbruget og Valutaproblemerne.

Landbrugets Raastofproduktion.

Valutamæssig Reorganisation. Raadet kommer ikke ret langt hermed, før det finder, at et af de vigtigste Midler til en Forbedring af Danmarks valutariske Stillinger er en forøget Raastofproduktion i Landbruget. Som »Bevis« herfor anfører det et Uddrag af Statistiken. hvorefter Indførslen var i Mill. Kr.:

	1938		1937
Korn	108,6	} 228,1	151,3
Foderstoffer	119,8		109,9
Frø til Oliepresning	75,3		111,1
Gødningstoffer	64,8		47,1
			} 264,2

Indførslen af de nævnte Raastoffer til Landbruget har saaledes i 1938 andraget over 368 Mill. Kr., d. v. s. 22 pCt. af Danmarks samlede Import. Selv om Korn til Befolkningens Brødforsyning og indvunden Olie til Margarineindustrien fraregnes, bliver Beløbet dog 310 Mill. Kr. eller 20 pCt. af Landets samlede Import og næsten 30 pCt. af Danmarks samlede Landbrugseksport. Men, siger man, Beløbets Betydning »stilles først i den rigtige Belysning, naar man til Sammenligning kan henvise til, at Importen af Spindestoffer, Garn og Traad i 1938 androg 66,8 Mill. Kr., Træimporten 63,4 og Papirmasse 47,6 Mill. Kr.«.

»Belysningen« var dog vist bleven rigtigere, hvis man ikke blot havde anført Importtallene, men ogsaa Eksporttallene. Af disse er imidlertid ikke nævnt et eneste. Skal det være en valutarisk- finacial og kommerciel Undersøgelse, eller hvad det nu er, maa den vist siges at være ualmindelig ensidig, og det er derfor afgjort nødvendigt at supplere den med nogle Tal fra de Opgørelser, der foreligger fra Landbrugsraadet og Det statistiske Departement.

Landbrugsraadets Opgørelse over:

Danmarks Udenrigshandel og Landbrugets Andel heri.

	1939 Mill. Kr.	1938 Mill. Kr.
Indførsel ialt	1742	1625
heraf Raastoffer til Landbruget	204	259
Udførsel, ialt	1575	1535
heraf Landbrugsprodukter	1167	1115

Som Raastoffer til Landbruget er regnet: Levende Dyr (Heste, Hornkvæg, Svin og Faar), Frø til Udsæd, uformalet Korn (minus Hvede og Rug), Foderstoffer, Gødningsstoffer samt $\frac{1}{4}$ af Indførselen af Frø og Frugter til Oliepresning.

Det statistiske Departements Opgørelse viser følgende:

	1939 Mill. Kr.	1938 Mill. Kr.
Udførsel af Landbrugsvarer	1144,3	1089,2
Indførsel af Raavarer til Landbrug	189,4	240,1
Merudførsel af Landbrugsvarer	954,9	849,1

Tallene kan variere lidt efter de forskellige Opgørelsesmaader og iøvrigt svinge noget fra Aar til andet; men i det store og hele staar det fast, at dansk Landbrugs Eksport i en Aarrække har hjembragt omkring ved de 75—80 pCt. af vort Lands samlede Eksportindtægt. Selv om dets Import af Raastoffer fradrages, kommer Merudførselen op paa henimod Milliarder, der rent valutarisk set dog ikke for et lille Land er helt til at kimse ad.

Den vældige Stigning i Høstudbyttet.

Naturligvis var det saavel valutarisk som rent landøkonomisk set meget rart, om denne Landbrugets Raastofimport paa 200—250 Mill. Kr. kunde undgaas eller i hvert Fald formindskes. Herom er alle enige. Men naar det med haard Biklang i Stemmen siges til Landbruget, at det skal forøge sin Raastofproduktion, kan samme Landbrug svare, at det i lange Tider har bestræbt sig herpaa og — mener det — med ikke ringe Resultat, eftersom dets Høstudbytte bestandig er blevet større. Efter Høststatistiken var Danmarks Høstudbytte (her efter Forst. Overgaard):

Femaaret	Millioner Afgrødeenheder
1880—81	10,5
1910—14	69,6
1919—23	73,8
1924—28	90,3
1929—33	106,5
1934—38	111,2

Høstudbyttet, eller som det maaske her skal hedde: Raastofudbyttet, er ikke mindst i de senere Aar forøget stærkt. — Endskont en stor Part af Landets Jord er af ringe Bonitet, ligger Høstudbyttet pr. Arealenhed over alle andre Landes.

Indførslen af Kraftfoder.

Naar vi alligevel har en stor Overskudsindførsel af Korn og Foderstoffer, er det — ja, det burde være overflodigt at fortælle det — fordi dansk Landbrug har set sin Fordel ved at oparbejde et stort Husdyrbrug, som det har brugt og fremdeles bruger til at omsætte saavel de hjemmeavlede som de indførte Foderstoffer. Det satte Kraft ind herpaa, da Landbrugskrisen indtraf i Firserne af forrige Aarhundrede, og ved Hjælp af sit Husdyrbrug og sit Mejeribrug, sin *F o r æ d l i n g s i n d u s t r i*, kom det bedre end de fleste andre evropæiske Lande frelst

over det voldsomme Prisfald, som de store Tilførsler af Korn fra oversøiske Lande forvoldte.

Da Verdenskrigen i 1914—18 kom med sine store Tilførsels- og Udførselsvanskeligheder, forstod danske Landmænd, at nu gjaldt det om at bevare i hvert Fald Kernen i Husdyrbruget. Og det lykkedes. — Ingen havde vel tænkt sig, at det skulde føre til en haard Bøbrejdelse mod dansk Landbrug, at det — udgørende mindre end en Trediedel af Befolkningen — foruden at forsyne det hjemlige Fødemiddelmarked, Aar efter Aar, stot og solidt, hjembragte de store Beløb fra Udlandet. Men nu mener altsaa nogle, at danske Landmænd paa den Vis volder deres Medborgere stor Fortræd.

Imidlertid er ingen mere end Landbruget selv interesseret i at kunne indskrænke sine Driftsudgifter ved Hjælp af en forøget Raastofproduktion, ja, det er jo det, enhver Landmand stræber efter Aar efter Aar: paa den Jord, han dyrker, at kunne høste bestandig større og større Afgrøder.

Omlægning af Landbrugsproduktionen.

Men hvorledes skal Landmanden da forøge sin Raastofproduktion? Han dyrker sin Jord, saa godt han formaar, og han har ingen Plet Jord, som ligger ubenyttet hen.

Jo, han skal omlægge sin Produktion, siger Erhvervsraadet, og denne Omlægning maa gaa i den Retning, at en større Del af de nødvendige Korn og Foderstoffer produceres herhjemme.

»Kornproblemet er i første Række et Hvedeproblem«, siges der. »Erfaringerne fra de sidste Aar har bevist, at det er muligt at dyrke Hvede herhjemme«. Ja, saamænd! Det er nok særlig den proteinrige Hvede, man tænker paa, og da det har vist sig, at Lammejord og andre indtørrede Arealer er gunstige for Avl af proteinrig Hvede, »kræver Hvededyrkningens Forcing, at man fortsætter med de store Inddæmningsarbejder«.

Landvindingsmuligheder.

Vi maa her lade Hvedeproblemet ligge et Øjeblik og se paa Raadets Forslag om Landvindings- og Afvandingssarbejder. Der foreligger fra nogle Ingeniører meget omfattende Forslag vedrørende Arealer ved Vestkysten, Limfjorden og mange andre Steder i Landet. — En Vurdering af de foreliggende Projekters Betimelighed forudsætter et nærmere Kendskab til Jordbundens Bonitet, Inddæmningsomkostningerne, Torholdelsesudgifter o. s. v.

I al Almindelighed kan det siges, at saare mange af de hidtil udførte Inddæmningsforetagender har bragt Skuffelser — Jorden har vist sig for ringe, eller Udgifterne har været for store, eller begge Fejl har været til Stede. Der er sat store Kapitaler til. —

Ingen føler stærkere end Landbruget, at hvad udad tabtes, skal indad vindes, og ingen var i lange Tider stærkere opsat paa, at »hver en grundet Vig maa Havet slippe«. Men naar Skuffelserne kommer, og Pengene bliver smaa, tvinges man til ikke at inklade sig paa Udgifter, som maaske først et langt Stykke ud i Fremtiden kan regnes at blive produktive. Thi ved saa godt som alle Inddæmningsforetagender maa der tænkes paa langt Sigt. — Hvor Opgaven ikke, som det før var almindeligt, kan løses gennem Dannelse af et Interessentselskab, er det derfor meget naturligt, at det bliver en Statsopgave i de Tilfælde, hvor det kan forudsættes, at den indvundne Jord kan blive rentabel i Løbet af et halvt Hundrede Aar, og særlig naturligt bliver det paa et Tidspunkt, hvor det gælder om at skaffe Beskæftigelse. Dette kommer ogsaa til at gælde for den Hedeopdyrking og Hedebeplantning, som Erhvervsraadet ligeledes slaar til Lyd for, og som vi ikke her kan komme nærmere ind paa.

Hvededyrkningsproblemer.

Som det ovenfor blev nævnt, skulde de inddæmmede Arealer, efter Raadets Opfattelse, være særlig egnede

for Hvededyrkning. Dette gælder nu ingenlunde altid, det afhænger ganske af Jordbundens Beskaffenhed.

»Dyrkning paa inddæmmede Arealer er Chancedyrkning, d. v. s., at Hvededyrkning ikke er egnet for Husmandsbruget. Staten kommer til at støtte Hvededyrkingen paa disse ny Arealer. Der kan være Tvivl om den Maade, paa hvilken det skal ske. Da man ikke vil fremelske en ny Godsejerstand, og Staten alligevel skal give Støtte til Dyrkning af nye Arealer, vil det sandsynligvis være det mest hensigtsmæssige at anvende Forpagtnings-systemet eller skabe Kollektivbrug for Kornavlén paa de inddæmmede Arealer. Kornavl er jo meget velegnet for Stordrift, da Avlen er fuldstændig mekaniseret (Saamaskiner og Høstmaskine). Det vil paa denne Maade ogsaa være muligt at skaffe Arbejde til en Del af de Arbejdskræfter, som var beskæftiget ved Inddæmningsarbejderne. Vi skal i denne Forbindelse henvise til det Boligprogram for Landarbejdere, som er omtalt andet steds«.

Her er gengivet dette Stykke i sin Helhed, fordi det indeholder saa mange Udtalelser af stor principiel Interesse.

Det vil uden videre forstås, at man ikke vil fremelske en ny Godsejerstand. Men hvorfor dog ikke en Række ny Husmandsbrug, som endda slet ikke behøver at være saa smaa? Bemærkningen om at skabe Kollektivbrug er meget interessant — er det en lille Hestefod, som uforvarende er kommet til at stikke frem? Atter her møder vi den Opfattelse, som ofte er fremsat fra helt modsat Side, at Kornavl egner sig særlig for Stordriften, »da den er fuldstændig mekaniseret«. Det er aabenbart nødvendigt at fortælle, at den Tid forlængst er forbi, da Husmanden haandmejede sit Korn, og stod og tærskede det med Plejl om Vinteren. Nej, naar Kornet er modent, sætter han sig paa en Selvbinder, som han maa-skø ejer sammen med andre eller laaner fra en nærliggende Gaard, og efter Høst faar han paa lignende Vis fat i et lille Motor-Tærskværk, som i Lobet af en Dag

eller to tærsker hele hans Kornavl. Pr. Arealenhed er denne som oftest forholdsvis stor; i det hele kan Erhvervsraadet trøstigt regne med, at disse ny Jorder netop som Husmandsbrug bringes til at give den største Raastofproduktion. — Men — og dette er nok for Raadet et stort Men — den store Raastofavl vil for det meste blive opfodret, thi hvis det ikke ligefrem bliver forbudt, vil Husmandsbrugene hurtigt faa en forholdsvis stor Besætning af baade Køer, Svin og — ikke mindst — Høns. Og saa er vi lige vidt. Det er ikke let at være Reformatorer!

Lad mig endnu i denne Forbindelse sige, at det dog ogsaa for et Arbejderbevægelsens Erhvervsraad maa forekomme langt mere tiltalende at bruge en Del Penge til Bygning af Husmandsbrug end til Opførelse af Boliger til Landarbejdere, som skal være tvungne til at søge Arbejde ved større Brug.

Den danske Arbejderbevægelse synes lige saa lidt som den tyske og den engelske at nære synderlig Sympati for Oprettelsen af Husmandsbrug.

Endnu et Par Ord om Hvededyrkningen, som Erhvervsraadet vil have forceret. Det betyder grumme lidt, om det er Hvede eller andet Korn, vi *avler*, saalænge vi overhovedet skal indføre Korn. Naturligvis skal vi sørge for at have nok til Brødkorn; men vi skal vogte os for at forcere Avlen saa stærkt, at vi kommer i lignende Vanskeligheder, som Sverige og Frankrig gentagne Gange har været i med deres Overproduktion af Hvede.

Efter Hvedeproblemet kommer vi i Betænkningen til:

Selvforsyning med Fedt og Protein.

Føderstofproblemet. Af Hensyn til vor Handelsbalance skal vi søge at erstatte Føderstofimporten med hjemmeavlet Føder. »Vel at mærke«, siges der, »i det Omfang, hvor det kan gøres uden at skade Landbrugs-eksporten«. Ogsaa paa dette Punkt kan Landbruget sikkert fuldtud være enigt med Erhvervsraadet. — Men

naar det videre siges, at det er paakrævet at styrke Tendensen til Hjemmeavl af Foderroer og Foderkartofler, maa vi have Lov til at henvise til den vældige Udvikling af denne Avl, der er sket allerede for mange Aar siden. Intet andet Land har forholdsvis saa stor en Foderroeavl som Danmark, og vi kan næppe gaa synderlig videre. Fra nogle Lægers og Dyrlægers Side bliver endda hævdet, at vi er gaaet for vidt. — Kartoffelavlens kan maaske udvides noget paa de lettere Jorder, men lad os ikke glemme, at det saa maa ske paa andre Afgrøders Bekostning.

Endnu mere end Kornet og Rodfrugterne er det dog Bælgplanterne, Opmærksomheden rettes imod, naturligvis særlig imod Lucerne og Sodlupin, for at Oliekageimporten kan indskrænkes. Ogsaa heri kan vi være enige. — Meget interessant er det i denne Forbindelse at faa at vide, at »Høberedningens Tid er forbi«. I Oversigten for 1938 var det Kunsttørring, Raadet slog stærkt til Lyd for; i Aar er det Ensilering. — Inden næste Aar har man nok opdaget, at Tørring af Afgrøden paa Stakryttere al ligevel er det allerbedste, fordi Solen er den bedste og billigste Varmekilde, vi har, og fordi vi ved Soltørringen kan undgaa Brug af Valuta til Konserveringsmidler. — Saavel af valutariske som beskæftigelsesmæssige Grunde bør Raadet ikke saa absolut forkaste Høberedning, der forøvrigt, som det allerede sker i mangfoldige Landbrug, udmærket kan suppleres med Ensilering i Foraars- og Efteraarstiden.

Det vil føre for vidt her at gaa nærmere ind paa de Ernærings- og Fodringsspørgsmaal, Raadet beskæftiger sig med. Raadets Fremhævelse af det ønskelige i, at der ved Margarinefremstillingen bruges danske Fedtstoffer i saa stor Udstrækning, som det er muligt, vil næppe fremkalde Uenighed.

Til Forstaaelse af hele Fedt- og Proteinøkonomien er det maaske ikke overflodigt at minde om,

at dansk Landbrugs Udvikling i Retning af den store Husdyrbrugsproduktion er foregaaet under naturlige og frie Former. — Da Landbrugskrisen kom i de to sidste Tiaar af forrige Aarhundrede, søgte vore Nabolande at værne om deres Kornavl og Sukkerproduktion ved Hjælp af høje Toldsatser; det blev især til Gavn for de store Brugs Korn- og Sukkerroeavl, men en Hemsko for Husdyrbrugets Udvikling i disse Lande. Dansk Husdyrbrug derimod, tog under en klog og fremsynet Frihandelspolitik et mægtigt Opsving, fordi billige Foderstoffer stod til dets Raadighed. Som før nævnt, blev det en Lykke for dansk Landbrug. Linien fra den Tid har det stadig søgt at opretholde. Det har hurtigt indset, at det med sine klimatiske Forhold ikke kan producere olie- og proteinrige Afgrøder nær saa billigt, som man kan under varmere Himmelstrøg. *Derfor har det samlet sine Kræfter om Avl af Korn og kulhydratrige Foderafgrøder og købt det nødvendige Protein og Fedt udefra.*

Helt anderledes stiller det sig naturligvis, naar Tilførslerne af de to Stoffer ophører eller Priserne gaar voldsomt op. Vi saa det under Verdenskrigen 1914—18, og ser det samme nu igen. Ved saa at sige ethvert Landbrugsmøde herhjemme i Vinter mærker man den store Interesse, der er for under de nuværende Forhold at optage Dyrkningen af Bælgplanter og Olie- og Spindplanter.

Forrige Gang ophørte Dyrkningen af disse Planter snart efter, at Tilførslerne udefra atter kom i Gang, og Priserne igen gik ned, og saadan vil det rimeligvis gaa paany, hvis Husdyrbruget kan bevares, og der ikke ad politisk Vej gribes til særlige Foranstaltninger.

Husdyrbrugsproduktionen.

Hvad Husdyrbruget angaar, indeholder Betænkningen en Del, som det er nødvendigt at se lidt paa.

Af Hestene gaar ca. Halvdelen af Eksporten (i 1938 ialt godt 14 000 Stk.) til Tyskland, der betaler med Industrivarer, hvad Erhvervsraadet naturligvis ikke er

glad for; det frygter tillige for en Ferringelse af den danske Hestebestand, da de tyske Opkøbere fortrinsvis køber Heste af de fineste Kvaliteter. —

Endnu mere oprørt er Erhvervsraadet dog over, at vi køber Heste fra Udlandet. »Man skulde ikke tro det muligt, at der til Danmark indføres Heste, men dette er Tilfældet«! 1938 indførtes 2 800 Heste, 1937 ca. 3 700, 1936 6 000 og 1935 ca. 7 700. »Denne Import finder kun Sted, fordi de danske Hesteavlere har forsømt at producere den Type, som Husmændene ønsker. Disse Husmandsheste kunde jo lige saa godt opdrættes herhjemme. Vi staar her over for et Forhold, der stammer fra Tiden under fri Betalingsforhold mellem Landene«. — Ja dette er ganske rigtigt. Vi har indført disse Heste, fordi vi derved kunde have dem billigere, end hvis vi selv skulde opdrætte dem. Men det er ikke helt rigtigt, naar det saa afgjort menes, at denne Handel skader vor Valuta, fordi der ikke mellem Danmark og Litauen foreligger »nogen traktatmæssig Aftale om tilsvarende Import fra Danmark«. Jo, det er netop det, der gør. Hestene fra Litauen er ikke betalt med danske Kroner, men med dansk Cement. Deres populære Navn er derfor »Cementheste«. — I dette Tilfælde har vor Indførsel af Husdyr altsaa været til Gavn for vor Eksport af Industrivarer. Dette synes nu at være lige saa galt, som naar Handelen har det omvendte Forløb. — Det er ikke let for dansk Landbrug at gøre andre tilpas!

Værre er det dog med Studene, hvoraf saa godt som hele Eksporten gaar til Tyskland. Raadet er især fortørnet over, at man, da det store Prisfald indtraf først i Trediveerne, kom ind paa at yde Statstilskud til Studeeksporten. Det havde den uheldige Virkning, at Studetillægget atter blev forøget, i Stedet for, at det burde have været kraftigt formindsket. »Bondernes Trang til Eksport« blev endnu større. — Det vilde fore altfor vidt her at gaa nøjere ind paa Studefedningens og Studehandelens store Kapitel. Vi maa nøjes med at minde om,

at den fra gammel Tid har haft Hjemmel i jydsk og da især vestjydsk Landbrug. Den var en Gang vort Lands største Indtægtskilde. — Da der saa i 1931—33 skete et Præfald saa voldsomt, at maaske ingen Industri har været udsat for et tilsvarende, var det ikke saa mærkeligt, at Bevillingsmyndighederne gik ind paa at yde et Tilskud — netop paa et Tidspunkt, da man var kommet ind paa en mangesidig Tilskudspolitik. — Nu har Priserne bedret sig, Tilskuddet ophørte i 1937; den sidste Kreaturtælling viser forøvrigt en lille Tilbagegang i Studeantallet. — Men »Bondernes Trang til Eksport« lever nok endnu. Den er ikke let at bekæmpe. Naar Erhvervsraadet i sine Bestræbelser for at faa reduceret Studeeksporten, nu foreslaar, at man i Marskegnene skal gaa over til at ensilere Marskgræsset i Stedet for at bruge det til Studefedning, saa at det i ensileret Form kan erstatte en Del af Oliekageimporten, er dertil at sige, at Ensilage er et Grovfoder, som ikke egner sig for Transport og derfor maa opfodres paa Stedet i paagældende Brug. Forslaget er altsaa ikke godt. — Skal Studeholdet opgives, maa det nok blive Malkekvæg, der sættes i Stedet.

Om *Mælkeproduktionen* saavel som om de udviklede *Kød- og Svineordninger* fremsættes der saa mange ejendommelige Forslag, at det vil føre altfor vidt her at imødegaa dem, saa meget mere som de gennemgaaende ikke synes at være bedre funderet end det lige nævnte om Marskgræsensileringen. — De tager allesammen Sigte paa at begrænse Eksporten af dyriske Produkter til Tyskland. »Da man i og for sig ikke ønsker at ramme Mælkeproduktionen kunde man for at undgaa for stor en Eksport af Udsætterkoer tænke sig forskellige Ordninger, hvoraf vi peger paa een: paa Grundlag af Landbrugernes Levering af Mælk til Mejerierne beregnes for hver Bruger et Tal for, hvor mange Malkekoer der svarer hertil, idet der gaas ud fra en Ko med optimal Mælkeydelse. Det Antal, der er her udover, skulde altsaa paa-

lægges Afgiften«. — »For Indskrænkning af den Del af Kødproduktionen, som er direkte Biprodukt af Mælkeproduktionen, er Forbedring af Mælkeracen afgørende. Det vilde maaske være paakrævet at yde særligt Tilskud til Forbedring af Mælkeracen. Indkøbet af Malkekvæg skulde naturligvis i saa Fald foregaa under Kontrol, saa at der var Garanti for, at Besætningerne som Følge af disse særlige Tilskud virkelig blev forbedret«. Der gores videre opmærksom paa, at det navnlig er de smaa Landmænd, som ikke er med i Kontrolforeningerne.

Det citerede er vist tilstrækkeligt til at vise, hvor stærkt Kodeksporten hviler paa Raadet; det er maaske ogsaa tilstrækkeligt til at vise, hvor ønskeligt det vilde være, om Erhvervsraadet ved Behandling af Landbrugs-spørgsmaal vilde pleje Samraad med Landmænd, ligesom det i andre Spørgsmaal i saa høj Grad støtter sig til Kemikere og Ingeniører — hvis det i det hele taget skal beskæftige sig indgaaende med Landbrugets Produktionsforhold.

Her er ikke lagt Skjul paa, at der kan rejses vægtige Indvendinger imod Raadets Forslag. Mange af dem maa forekomme Landbruget ganske uforstaaelige. Men det skal straks fojes til, at Arbejderbevægelsens Erhvervsraad Gang paa Gang betoner, at det er langtfra, at det ønsker Landbrugets Stilling forringet, tværtimod. Det ønsker kun, at Landbrugets Produktion og Eksport omlægges, saa at den ikke skader Industrien og dermed Beskæftigelsesmulighederne, d. v. s. »en Omlægning af Landbrugets Indtægtskilder, saa at Indtægten i mindre Grad kommer fra Tysklandseksporten«.

Ny Landbrugsproduktioner.

Af ny Produktioner, der i nogen Grad skulde træde i Stedet for Husdyrbrugsproduktionen, nævnes der: Tobaksavl, Hordyrkning, Kaseineksport, Biavl og Kaninavl.

Per!

Om T o b a k s a v l e n siges, at den kan udvikles som Biproduktion, og at den egner sig godt for Husmandsbrug. Det er fuldstændig rigtigt. Hvem der kender, hvor meget Tobaksdyrkning har betydet for Smaabrugene i Belgien og Baden, og selv har været en ivrig Tobaksdyrker, kan kun ønske, at det maa lykkes at faa fremmet Tobaksavlens her i Landet. — Der er ingen Tvivl om, at vi kan faa Tobakken til at lykkes godt her i Landet, hvad K v a n t i t e t e n angaar, men det kniber endnu stærkt med K v a l i t e t e n. — Betænkningen henviser til Sverrige og Pommern og siger, at det er uforstaaeligt om »Danmark ikke ogsaa skulde kunne fremstille en hjemmeavlet Tobak, som — blandet med udenlandsk Tobak — ikke vilde gaa imod Gennemsnitsrygerens Smag«. Ja, bare ikke den danske »Gennemsnitsryger« stiller for store Fordringer, saa længe han kan faa en god Cigar eller Pibe Tobak til rimelig Pris. I Udlandet, som der henvises til, har man vist Toldforanstaltninger eller Monopoler, som efterhaanden tvinger Rygeren til at nedstemme sine Fordringer betydeligt. — Det er muligt, at vi ved ny Fermenteringsmetoder kan naa til at avle fin Tobak, men endnu er det ikke lykkedes, endskont det er over 25 Aar siden, nu afdøde Professor *E. Lindhard* begyndte herpaa. — Hvor gammel Tobaksdyrkning i det smaa nu end er paa Fyn, saa har De samvirkende fynske Husmandsforeninger for 1940 dog kun turdet udvide Tobaksarealet derovre til ti Tdr. Land. — Maaske skulde Afgiften ophæves eller ligefrem et Tobaksmonopol indføres. Men hvad siger »Gennemsnitsrygeren« til at faa dyrere og rimeligvis simplere Tobak? Det maa erindres, at nutildags har ogsaa Kvinder Stemmeret.

Hvad H ø r d y r k n i n g e n angaar har den i Øjeblikket stærk Vind i Sejlene; den fik det, da Rusland for et Par Aar siden, pludselig ophørte med sin Horeksport, og har faaet det endnu mere, siden Krigen kom. Men et Par Tusind Hektar er tilstrækkeligt til at dække Danmarks Forbrug af Hør, og hvordan det vil stille sig for

en Høreksport, er det i Ojeblikket umuligt at sige noget sikkert om.

K a s e i n e k s p o r t slaar Betænkningen — med Henblik paa Kunstuldfabrikationen — ogsaa til Lyd for. Der er hertil at sige, at vi hidtil har kunnet faa Skummetælken bedre betalt gennem vort Svinehold, og under de nuværende Forhold repræsenterer den en Protein-kilde, vi slet ikke kan undvære. Naar man i samme Forbindelse kritiserer Tildelingen af Svinekort i Forhold til Hjemtagelsen af Skummetælk, overser man formodentlig, at en Ændring heri vil være til Skade for Husmandsbrugene.

B i a v l e n skal ogsaa udvides; vi har 110 000 Biflokke, men har Brug for 170 000, siges der. Alle vil hilse en saadan Udvidelse med Glæde.

Det samme gælder en Udvidelse af K a n i n a v l e n, der ikke blot egner sig for Husmandshjemmene, men ogsaa for de mange, som gerne skulde komme til at bo i de før omtalte Parcelhuse med Have. Men Eksporten til Udlandet, særlig England, synes at være noget usikker, og Hjemmemarkedet er foreløbig kun lille, fordi »Gennemsnitsdanskeren«, som maaske er lidt fordringsfuld, ikke gerne spiser Kaninkød.

Dyrkningen af Olie- og Spiseplanter er blevet omtalt foran.

Flere Muligheder for Landbrugets Omlægning kunde nævnes. De vil af sig selv komme frem, hvis Forholdene tvinger vort Land ind paa Selvforsyning i anderledes Grad end hidtil; men som foran nævnt, er Erhvervsraadets Betænkning skrevet for den ny Krigssituation indtraadte og er bygget paa Erhvervsforholdene, som de indtil da stillede sig. — Og da maa enhver indromme, at det vil være svært, vi kan godt sige umuligt, for dansk Landbrug at formindske sin Produktion og Eksport af Husdyrbrugsprodukter, uden at dets og hele Landets Okonomi vil lide stærkt derved.

Fremtidsudsigterne for Husdyrbruget.

Men kan det overhovedet tænkes muligt at fortsætte med det store Husdyrbrug? Vil dets Produkter kunne finde Afsætning til lønnende Priser i en fattig Verden; navnlig vore to hidtidige Markeders Kobleevne maa dog frygtes at være svækkede, naar Krigen en Gang hører op? Vil Autarkiet — Selvforsyningsbestræbelserne — ikke blive endnu stærkere og Mulighederne for fri Handel endnu svagere efter dette Opgør? Og vil danske Husdyrbrugeres Konkurrenter ikke — ligesom efter forrige Krig — møde endnu kraftigere frem?

Disse og adskilligt flere bekymrede Spørgsmaal melder sig — og ikke mindst hos mange af Landbrugets egne Udovere. Hvor orkesløst det end kan synes at prøve paa at ville give Svar paa slige Spørgsmaal, saa kræver den enkelte Landmands Dispositioner, at han næsten daglig maa søge at danne sig en Mening om de økonomiske Betingelser for hans fremtidige Virke. Og hos de, der har Indflydelse paa Landets Styrelse, maa Spørgsmaalene om de forskellige Erhvervsgrenes Fremtidsmuligheder vel ogsaa melde sig.

Nægtes kan det ikke, at Spørgsmaalenes Besvarelse i betydelig Grad bliver en Temperaments-sag. — Lad os prøve paa at tage hvert Spørgsmaal for sig.

Hvad først Afsætningsmulighederne angaar, kan Sortseerne finde, at de nødvendigvis maa blive umaadelig smaa for Husdyrbrugsprodukter, der næsten alle er at regne for *Luksusvarer*, som en fattig Verden maa forsaage, naar Livet dog kan opholdes med billigere Levnedsmidler. Mens Lysseerne vil fremhæve, at de animalske Fødemidler — det gælder dem alle: Mælk, Smør, Kød, Flæsk og Æg — aldrig har været værdsat saa højt af Ernæringsfysiologerne som nu. Lad være, at det ellers tager Tid for ny Ernærings teorier at vinde frem, det vil nok gaa hurtigere her, fordi de falder saa udmærket sammen med Folks Smag. Thi det er en gammel Erfaring, at Forbruget af disse Varer stiger hos saa at sige enhver Fa-

milic, naar Indkomsterne vokser. — Men naar nu Verden bliver fattigere? Ja, her er det heldigvis saadan, at trods alle Vanskeligheder har de sociale Fremskridt dog bevirket en Forbedring af Købeevnen i de brede Befolkningslag, der rent markedsmæssigt set betyder saa overordentlig meget. Og de sociale Fremskridt lader sig næppe standse. — Fra England, U. S. A. og flere andre Steder er der netop i det sidste Par Aar af Folk med stor Indflydelse forelagt Tal, der har vist, hvor langt større Mængder af animalske Fødemidler der er Brug for, hvis Befolkningen fuldtud skal siges at faa en sundhedsmæssigt forsvarlig Ernæring. Selv i det fjerne Østen gør det samme sig gældende; i Tokio findes nu 3 000 Slagterboder imod kun 3—4 for 15—16 Aar siden. — Er Trangen der hos Befolkningen, vil Autarkiet ikke i Længden kunne hindre Varernes Tilførsel.

Men saa Konkurrencen? Hertil er at sige, at vore værste Konkurrenter paa Smørmarkedet: Australien og New Zealand, ikke i særlig Grad har forøget deres Eksport de sidste 5—6 Aar, og hvad Plantefedt angaar, synes Margarinen, trods al Vitaminisering, ikke at kunne fortrænge Smorret yderligere hos den købedygtige Del af Befolkningen.

For vor Baconeksport ser det ingenlunde mørkere ud. Naar der kommer en stor Verdenshøst af Korn, saa Kornpriserne gaar ned, stiger Baconproduktionen; men den er dog baade i England og Kanada blevet betydelig mindre, end vi forventede efter Ottawa-Overenskomsten i 1933.

Ligesaa med vor Ægeksport. Fra markedskyn­ dig Side er danske Hønsavlere mange Gange blevet stærkt advaret imod stadig at forøge Hønscholdet og Ægproduktionen. Men det har ikke frugtet. — Efter Prisfaldet i 1931 formindskedes Hønscholdet i næsten alle Lande, saavel oversøiske som evropæiske, men Danmarks Høns­ holdere fortsatte uforstyrret med Udvidelsen; dets Æg­ eksport var i 1937 dobbelt saa stor som i 1930 og langt

større end noget andet Lands. — De advarende Roster lod atter og henviste til, hvor stærkt England forøgede sit Hønseshold. Men nu viser det sig, at der efter nogle Aars stærk Fremgang derovre kom Stilstand og Tilbagegang. Og samtidig forsvandt fra Ægmarkedet fuldstændig Rusland, der fra tidligere at være stor Æggeksporør nu gradvis er gaaet over til at *indføre* Æg — altsaa et vældigt Omslag. Om dette skyldes en bevidst russisk Planøkonomi, eller et stærkt forøget Hjemmeforbrug, maaske i Forbindelse med en formindsket Produktion, vides ikke.

De her nævnte Eksempler fra England og Rusland viser, hvor vanskeligt det er at beregne og forudsige noget sikkert om Markedsudsigterne. — Uanfægtet af disse har danske Hønsesholdere fortsat deres Arbejde; de har ikke blot udvidet Dyrebestanden, men ved Hjælp af et udmærket Oplysnings- og Organisationsarbejde er den danske Hønsavl forbedret, vi kan godt sige rationaliseret, saaledes at den trods de smaa Priser har kunnet svare sig. Efter sidste Beretning fra Det landøkonomiske Driftsbureau har hver Høne paa de smaa Brug med under 10 ha givet et Nettooverskud paa 0,74 Kr., plus 1,24 Kr. til Pasning, det vil sige et Overskud paa omkring ved et Par Kroner. For et lille Brug med mange Høns, bliver det til Penge. Men heller ikke for Statens Valuta kan det vel være uden gunstig Betydning, at Landets Hønseshold sidste Aar som vor tredje største Indtægtspost har hjembragt fra Udlandet 146 Mill. Kr. for Æg og 5,8 Mill. for slagtet Fjerkræ, altsaa tilsammen for over 150 Mill. Kroner.

I Fjerkræavlen som i andre Grene af dansk Husdyravl er der i de sidste to Menneskealdre nedlagt et saa resultatrigt Arbejde, at man uden nogen Overdrivelse kan sige, at *Danmark i sit Husdyrbrug har et uvurderligt Aktiv, en Nationalformue, som intet andet Land kan vise Mage til. Og, vel at mærke, denne Formue varetages af en Landbostand, som gennem teoretisk og praktisk Op- læring forstaar at bringe det mest mulige ud af den.*

Hvad der saaledes under en klog og forstaaende Told- og Finanspolitik er frembragt, maa ikke sættes over Styr ved et Øjeblikks kortsynet Valutapolitik.

Til sidst skal det endnu bemærkes, at *ogsaa rent beskæftigelsesmæssigt set har Husdyrbruget sin store Betydning*. Det er den Del af Landbrugsbedriften, som tager langt det meste af Arbejdskraften, *og det vil kunne beskæftige betydeligt flere, saasnart dets Vilkaar lettes*. Det er en Misforstaaelse at tro, at alle Landbrugets Beskæftigelsesmuligheder er udtømte.

Det samme vil sikkert ogsaa med Rette kunne siges for Industriens Vedkommende. — Under tidligere Tiders Tolddiskussioner mellem Protektionister og Frihandelsfolk hævdede de sidste ofte, at Beskyttelse førte til en svækket Konstitution, ringe Konkurrenceevne, saa at Industrien ikke duede til at møde frem paa Verdensmarkedet. Kendsgerningerne, der kan være nogle haarde Krabater, har støttet denne Paastand. — Nu er Toldbeskyttelsen om end ikke afløst saa i mange Tilfælde suppleret med et Tilskudssystem, Tilskud til Alt og Alle, der heller næppe giver en sund og stærk Konstitution. Og det frie Verdensmarked eksisterer saa godt som ikke længer. Saa meget mere prisværdigt er det da, at Industrien viser Evne til at arbejde sig frem. Det kan kun alle glæde sig ved.

Kan Landbrugets Kaar blive bedre, og Industriens Fremgang fortsættes, vil det, sammen med *den aftagende Befolkningsstilvækst*, der formodentlig inden længe bliver til Stilstand og derefter Tilbagegang i Befolkningstallet, *løse hele Beskæftigelsesproblemet*, faa det til helt at forsvinde. Men endnu eksisterer det, og derfor maa man fra alle Sider søge at lette det bedst muligt for dem, der tynges under det. Da vil, som vi skal se nærmere paa i en senere Artikel, ogsaa Spændingen mellem Landbrug og Industri ophøre, Modsætningsforholdet mellem Land og By forsvinde.